

MAGYAR TANÍTÓEGYESÜLETEK EGYETEMES SZÖVETSÉGE
Budapest, IV, Magyar-utca 38

A
NEMZETTANULMÁNYOZÁS
ÚTMUTATÓJA

B U D A P E S T , 1933

Elbert és Társa (Kalász-érdekeltség). Budapest, V., Kádár-utca 5.
Felelős kiadó: Marikovszky Gyula.

Magyar Tanítók!

Az Egyetemes Tanítószövetség elnöksége elhatározta, hogy megszervezi a magyar tanítói kar állandó jellegű nemzettanulmányozási mozgalmát. Összeállította és valamennyi iskolához eljuttatja a mozgalom *Útmutatóját*, hogy közös szempontok szerint, az ország egész területén egyszerre induljon meg az adatgyűjtés, megismerés munkája. A vizsgálódást kiterjesztjük a nemzet életének minden kérdésére; a természeti, társadalmi, kulturális, gazdasági megnyilvánulások összességére. A nagyarányú, kollektív munka szerves egészet alkot és *így* valóban nemzettanulmányozássá szélesedik.

Nem egészen új csapás ez a magyar népoktatás történetében. A falukutatás nagynevű képviselői nyomán a magyar tanítók már ötven évvel ezelőtt elkezdték az adatgyűjtést. A tanítóegyesületek irattáraiban száz meg száz községleírás és társadalomrajz őrzi ennek az úttörő vállalkozásnak az emlékeit. A világháború, a csonka országtest beteg élete azonban megakasztotta a magyar tanítók községkutató tevékenységét. Ez a magyarázata, hogy a világszerte előretörő mozgalom magyar képviselői és gyakorlati munkásai ma nem a tanítók, hanem az országjáró fiatalok soraiból kerültek ki.

Az Egyetemes Tanítószövetség a nagy tanítóelődök nyomdokait, de egyben az idők parancsait követi, mikor a falu- és városkutatást ismét életrekelti a nemzettanulmányozás korszerű, magasabb formájában, különös tekintettel a népiskola és népművelés érdekeire.

Nemzetünk tragikus elesettsége és vészes felhőkkel takart jövője arra kötelezi a magyar tanítói kart, hogy állandóan figyelje a beteg nemzet érverését; hogy megállapítsa minden talpalatnyi

föld és minden magyar élet kórokozóit; végül, hogy mentesítve magát a pusztuló környezet hatásaitól, elindítsa az irányítás/menés, gyógyítás és nemzetnevelés új szellemű, szervezett munkáját!

Az Egyetemes Tanítószövetség elnökségének komoly meggyőződése, hogy ez a mozgalom számottevően meggyorsítja azt a nagy építómunkát, melyet a nemzet fiatal és eszményi lelkialkatú csoportjai a szellemiségében és életerejében megújuló Magyarorszáért végeznek. De emellett ki fogja alakítani a nemzeti élet egész kérdésanyagát áttekintő, a nagy összefüggéseket felismerő, magasabbrendű tanítói kart is, amely mélyenjáró ember- és életismeretével, közösségi érzéssel telített lelkeségével lerakja alapjait a magyar népművelés és népoktatás reneszánszának!

Erős a hitünk, hogy minden!magyar tanító átérzi nemzettanulmányozási mozgalmunk jelentőségét és mint a múltban, most is odaadó készséggel vállalja ráháruló feladatok megoldását!

Budapest, 1935. november hó 1-én.

Berkényi Károly elnök.

Sugár Béla főtítkár.'

A NEMZETTANULMÁNYOZÁS ÚTMUTATÓJA

ÁLTALÁNOS TUDNIVALÓK

A mozgalom *Útmutatója* a népművelés és a népiskola szempontjából veszi vizsgálat alá az adott területi egységeket.

A kérdések sokaságát azért soroljuk fel, hogy a tanulmányozónak gondolatokat adjunk és megkönnyítsük a vizsgáladást. Azonban csak arra a kérdésre kell felelni, mely a község életére különösen jellemző, értékes adatot vagy megállapítást ad.

Célunk: a bajok, hibák, hiányok felfedezése, oknyomozó megállapítása és megszüntetése; de ne hagyjuk figyelmen kívül, sőt emeljük ki az értékeket, kedvező jelenségeket és erőtényezőket is!

Az adatgyűjtés, kutatás munkáját tapintatosan, észrevétlenül végezzük, nehogy a gyanakvó, érzékeny lakosság lelki nyugalmát megzavarjuk.

Kívánatos biztosítani az együttműködést mindama helyi tényezőkkel (jegyző, orvos, pap, gazdász) és csoportokkal, amelyek a tanulmányozásban segítségünkre lehetnek, vagy hasonló célú munkát végeznek. (Magyar Társaság Falukutató Intézete!)

A tanulmányozást folytathatjuk évekig, de egy-két hónapig tartó adatgyűjtéssel is hasznos munkát teljesítünk, ha az adatok jellemző rajzot, leírást adnak a község életéről. Megoldható a feladat olyan formában is, hogy az *Útmutató* két fejezetének csak egyikére vagy másikára (népművelési vagy népiskolai részére) adunk kimerítő választ. Nagyobb iskoláknál a munkát meg lehet osztani s a részlettanulmányokat a végén összefoglalni.

A tanulmányozás eredményeit lehetőleg 3 (1 teljes és 2 kivonatos) példányban, összefűzve kell előállítani. Egyik (a teljes) példány beküldendő az Egyetemes Tanítószövetség elnökségének, másik a vármegyei egyesület elnökségének; a harmadikat az iskola irattárában helyezzük el.

A NEMZETTANULMÁNYOZÁS IRÁNYÍTÓI

Az Egyetemes Tanítószövetség elnöksége nem alakít külön szervezet a mozgalom irányítására. Minden tanítóegyesületben közvetlenül az elnök, titkár és az elnökség által kijelölt előadó intézi a nemzettanulmányozás körébe tartozó ügyeket.

A mozgalom vezetői ezek szerint a következők:

a) Az Egyetemes Tanítószövetségben: Elnök, főtitkár, központi előadó (Földes Ferenc).

b) *A vármegyei tanítóegyesületekben:* Elnök, főtitkár, vármegyei előadó.

A tanítói járáskörökben: Elnök, titkár, járásköri előadó.

d) *Az iskolák tantestületében:* Igazgató, iskolai előadó és 1-10 falu- vagy városkutató tanító.

A nemzettanulmányozás helyi adatgyűjteményeit az iskolákban a tanítótestület, a vármegyei és egyéb tagegyesületekben a pedagógiai szakosztály, az Egyetemes Tanítószövetségben a reformpedagógiai bizottság tagjai dolgozzák föl s az eredmények és javaslatok alapján igyekeznek megállapítani a nemzetnevelés korszerű alapelveit és eljárási módjait.

A rendszeres vizsgálódás, adatgyűjtés szempontjai és kérdései:

I. NÉPMŰVELÉSI RÉSZ

(A község – tanya, falu, városrész vagy város – általános leírása.)

1. A község neve (vármegye, járás, u. posta).

2. A község lakóinak száma.

3. A község vázlatos térképe. Vasút, hajóállomás, országút, hegy, folyó, híd, erdő stb. a beépített, művelés alá vont és terméketlen területek megjelölése. A szomszédos községek távolsága kilométerekben.

4. A község gazdaságföldrajzi leírása. Területe kat. holdakban. A határrészek elnevezése. A dűlőutak állapota. Éghajlati viszonyok. Állandó szél iránya. A késői fagy, jégverés, aszály pusztítása. Az évi csapadék átlaga, mm-ben? A talajvíz magassága? Patakok, csermelyek, vizesárok a község határában. Az elsivatagosodás okai és következményei. A talaj anyaga, esetleg vegyelemzése. (Bármely gazdasági akadémia szívesen elvégzi, ha mintákat küldünk a talajnemekből.) A termőföld jó, rossz vagy középminőségű-e? Alkalmazkodik-e a termelés a talaj összetételéhez, az időjáráshoz és a piac fölvevőképességéhez?

Mi az ára egy kat. hold szántóföldnek?

5. A község rövid története. Mikor alapították a községet? Kik voltak az őslakói? (Nemesek, úrbéresek stb.) Hányszor pusztult el a község? (Háború, tűzvész, árvíz, járvány.) Mi volt a község neve régen? Mesék, mondák a község múltjából.¹ A kastélyok, templomok, romok felsorolása. Ásatások alkalmával talált régi emlékek. Fontosabb történelmi események. A világháborúban hányan vettek részt? A hősi halottak, rokkantak, hadiözvegyek és árvák száma? Van-e hősi emlékmű vagy temető a községben?

6. A község mai élete. A földbirtok megoszlása. A törpe- (1-10 holdas), kis- (10-100 holdas), közép- (100-1000 holdas) és nagybirtokok (1000 holdnál több) száma? A jellegzetes termények?

Vannak-e gyárak, bányák, ipartelepek, nyaraló- vagy fürdőhelyek, gyógyforrások stb. a község határában? Mi a lakosság többségének a foglalkozása?

Mennyi földet, házhelyet osztott ki és hány személynek az OFB? Segített-e a földreform a lakosság anyagi helyzetén? Ha nem, soroljuk fel az okait. A földbirtok eladósodása melyik réteget sújtja legerősebben? Mi az oka az elszegényedésnek? (Helytelen, primitív gazdálkodás, tudatlanság, könnyelműség, makacs maradiság, alacsony munkabér, szervezetlenség, piachiány stb.) Ha a gazdasági élet jövedelmező, a fejlődést elősegítő okok, tényezők megnevezése. A kiosztott házhelyek beépültek-e? Egészségügyi szempontból milyenek az új építkezések?

Van-e a községben vízvezeték, csatorna, villanyvilágítás? A zálogházak, kocsmák, vendéglők száma és szerepe. Van-e sok árverés?

7. Népesedési viszonyok. Alaptermészet. Mennyi volt a lélekszám 1910, 1920, 1930. évben?

A kivándorlás vagy bevándorlás lényegesen befolyásolja-e a lélekszám alakulását? A község fejlődő, stagnáló vagy hanyatló irányú-e a szaporodás szempontjából? Mi az oka a hanyatlásnak, illetve stagnálásnak? (Egyke, egyse, csecsemőhalálozás, tüdővész, nyomor, orvoshiány, városba özönlés stb.)

A lakosság termete alacsony, középmagas, magas? Alkatra nézve: hízásra hajló vagy szikár? Kedélyvilága, vérmérséklete vidám, bizakodó, kétkedő, lehangolt; szenvedélyes, közömbös, hideg stb.? Munkaritmusa erőltetett, szabályos vagy lassú? Egészséges-e a lakosság érzésvilága? Egyéni törekvéseit alárendeli-e a közösség érdekeinek? Van-e világnézete? Eszményi-e vagy ridegen anyagelvű? Érdeklődik-e a lakosság a közügyek iránt? Milyen fogalma van a nemzetről, a hazáról, az államról?

8. Társadalmi tagozódás. A vagyoni és műveltségi különbségek okoznak-e nagyobb súrlódásokat a társadalmi csoportok között? Egybefüzi-e a lakosság rétegeit az összetartozás és egymásrautaltság tudata, vagy örökös harcban állnak egymással? Arányos-e a lakosság foglalkozásbeli megoszlása? Biztosítva van-e minden réteg megélhetési minimuma? Ha nincs, mik az okai?

Van-e a községben nemzetiségi kérdés? Beszélnek-e az idegen anyanyelvűek magyarul? A magyarság beszéli-e a kisebbség nyelvét? Gazdasági és kulturális tekintetben kié a vezetőszerep? Minek tulajdonítható az egyik réteg érvényesülése s a másik lemar-

dása? (Összetartás – széthúzás, szorgalom – tunyaság, kisigényűség – könnyelműség, vállalkozó szellem – csodavárás.)

9. Társadalmi egyesületek. Milyen társadalmi egyesületek működnek a községben és hány taggal? Vezetésükben részt vesznek-e tanítók? Komoly munka folyik-e az egyesületekben? (Olvasókörben, gazdakörben, énekkarban, sportegyesületben stb.) Vagy csak névlegesen léteznek? Haladó vagy semmittevő szellem tölti meg az egyesületeket? Nem azok-e fészkei a veszedelmes magyar betegségeknek? (Ivászát, kártyázás, intrika, osztálygóg, léha társalgás stb.) Előbbre viszik-e az egyesületek a község életét vagy hátráltatják?

10. Az értelmiség szerepe. Az intelligens lakosok száma. Az (értelmiség képviselői rendelkeznek-e korszerű műveltséggel? Bevándoroltak, vagy odavaló származásúak? Elkülönülten élnek, vagy szervesen összenöve a lakossággal? Valóban szellemi vezetői a népnek, vagy csupán a hivatalos tekintély és hatalom hordozói? Bizik-e bennük a község alsó néprétege? [Az értelmiség képviselői jó viszonyban vannak-e egymással? Együttműködnek-e a község fejlesztésében? Egyéni, családi életmódjuk, gondolkodásuk felemelő hatású-e? Nem táplálnak-e bántó előítéleteket az alacsony műveltségű és nélkülöző rétegekkel szemben? A parasztot, a munkást a nemzet hasznos tagjának tekintik-e?

11. A község erkölcsi élete. Harmonikus, tisztult szellemű-e a községben a családi élet? Gyakori-e a házasságtörés, különélés és a válás? Mi a véleménye a lakosságnak ezekről a jelenségekről?

Tisztelek-e a családtagok egymást és a szülőket? Hogyan bánnak a cselédséggel, koldusokkal, nyomorékokkal, öregekkel? Átlag hány gyermek van egy családban? A magzatelhajtás és egyke pusztít-e a községben? A fiatalok hogyan ismerkednek meg, hol találkoznak egymással? Gyakori-e a házasságon kívüli együttélés? Van-e sok törvénytelen gyermek? Milyen ezeknek a helyzete a családban és a községben?

Általános-e a durva káromkodás vagy csak szórványos tünet? Gyakori-e a pincézés, korcsmázás? Táncmulatságok, lakodalmak stb. alkalmával előfordulnak-e verekedések? A magán- és köztulajdon elleni vétségek sűrűn ismétlődnek-e és milyen arányban? Öngyilkossági, gyilkossági kísérletek történnek-e? Miképpen vélekednek a börtönviselt egyégekről?

Járnak-e rendszeresen istentiszteletre? Megszokásból vagy valóságos meggyőződésből? A nők ruházatkodásán, viselkedésén észrevehető-e elfajulások? Melyek a község lakóinak jellegzetes erkölcsi erényei és szembetűnő jellemhibái? Működnek-e vallási szék-

ták a községben? Kik a vezetői s milyen hatással vannak a lakosságra?

12. A község nemzeti erőforrásai. Gondolkodásuk, érzésviláguk a magyarság múltjában gyökerezik-e? Élnek-e a községben az ősi mesék, mondák, táncok, dalok, szokások, hagyományok? Melyek a legjellemzőbbek? Megőrizték-e az ősök nemzeti viselkedését? Művelik-e a népművészet valamely ágát? (Faragás, festés, hímzés, dalköltés.) Van-e népművészeti jellege az épületeknek, lakásberendezéseknek, szerszámoknak? Vannak-e a községben östetességek? Ha nemzeti mivoltuk szellemétől és külsőségeitől elszakadtak, idegen hatások vagy az ősemlékezet elhomályosulása idézték azt elő?

Az egyéni, osztályöntudat erősebb-e, vagy a nemzeti sorsközösség érzése? Van-e talaja a nemzetellenes, idegen áramlatoknak? Hajlamosak-e tömegesen a lelki fertőzésre? Magyarságuknak van-e mélyen átélt tartalma, vagy csak frázisokból táplálkozik? Foglalkoznak-e a nemzet távolabbi sorsalakulásának kérdéseivel? Hogyan ítélik meg a mai Európa nagy változásait és történéseit?

13. Műveltségi állapot. Milyen kultúrintézmények és hivatalok vannak a községben? (Iskolák, templomok, múzeum, színház, községháza, bíróság, laktanya stb.) Kik az iskolafenntartók? Hány Tiádió van a községben?

A lakosság hány %-a tud írni-olvasni? Általában szeretnek-e olvasni? El-e bennük a vágy a magasabb műveltség iránt? Hisznek-e a tudomány és műveltség életjobbító erejében? Van-e népkönyvtár, olvasókör? Milyen könyveket olvasnak? Hány újság jár a községbe? Vásárolják-e a ponyvairodalom termékeit? Tanítatják-e gyermekeiket középiskolákban, főiskolákon?

Van-e a községben komoly népművelési munka? Végrehajtják-e a népművelési bizottság munkatervezetét? (Megszerezhető a helyi népművelési gondnoktól.) Átlag hányan vesznek részt a népművelési tanfolyamon, illetve előadásokon? Hogyan oszlik meg az előadások hallgatósága foglalkozás és életkor szerint? Érdeklődnek-e az egészségügyi, gazdasági, nevelési, történelmi stb. tárgyú előadások iránt? A gazdasági irányú előadások előmozdítják-e a nép anyagi helyzetének javulását?

Szerveztek-e analfabéta tanfolyamot? Sikerült-e lényegesen csökkenteni, a szellemi nyomorúságot és eltévelyedéseket? Jelenleg hány analfabéta van a községben?

A tanítók részt vesznek-e az iskolán kívüli népművelés munkájában? Mik az akadályai az eredményesebb népművelési tevékenységnek?

14. A lakosság egészségügyi helyzete. A község egészségügyi

helyzete jó, kielégítő vagy aggasztóan rossz? Mi az oka a lakosság elkorcsosodásának? (Egészségtelen lakás, fertőzött ivóvíz, hiányos táplálkozás, helytelen életmód, túlfeszített munka stb.) A népbetegségek közül melyek pusztítanak? (Tüdővész, tífusz, vérhaj, bélhurut stb.) A község halotti anyakönyvéből kiírandók az utóbbi évek halálozási adatai. Állapítsuk meg a következőket: Évenként hány ember hal meg tüdővészen; hány 5 évnél kisebb, gyermek hal meg ragályos betegségben? Gyakran történnek-e balesetek? A hivatással járó betegségek feltűnően jelentkeznek-e?

Van-e fogalma a lakosságnak a betegségek keletkezéséről és a fertőzésről⁹ Hisznek-e az orvosi beavatkozás erejében? Hívnak-e orvost a beteghez, vagy a kuruzslók szereit használják? Ismerik-e a betegápolás alapelemeit? A gyógynövényeket gyűjtik-e? A napfény, levegő, víz, sport és turistáskodás edző, gyógyító hatását ismerik-e? Szeretik-e a szabad természetet? Szórakozásaik, mulatásaik nem kifogásolhatók-e az egészség szempontjából?

Van-e a községben kórház, tüdőgondozó, csecsemőotthon, közfürdő? Fürödnek, mosakodnak-e a lakosok rendszeresen? Használják-e elegendő szappant? Váltak-e rendszeren fehérműt? Van-e zsebkendőjük? Van-e lakásukban köpöcsésze?

Van-e jó ivóvíz? Befödik-e a kutakat? Van-e minden háznál zárt árnyékszék? A kút, árnyékszék és trágyadomb milyen távolságra van egymástól és a lakástól? Pusztítják-e a patkányokat, egereket, legyeket? Poloska, bolha, fejtetű, rüh s egyéb élőski előfordul-e nagyobb arányban?

Van-e a ház körül virágoskert? Milyen virágokat nevelnek benne? Díszítik-e virággal a lakóházat? Be vannak-e az utcák fásítva? Általában milyen a község külső képe, az utcák, árkok, udvarok, egészségügyi szempontból?

15. A lakóházak. Hány lakóház volt a községben az 1930. évi népszámlálási adatok szerint? Hány 'új ház épült azóta? A háztulajdonosok száma. Miből épültek a házak? (Kő, téglá, vályogfal) A ház fedőanyaga általában cserép, eternit, nád vagy szalma? Van-e a községnek építési szabályrendelete? Az új házak egészségügyi szempontból jobbak-e a régieknél? Déli fekvésűek-e? Az ablakok méretei megfelelőek-e? Le vannak-e padlózva a szobák? Hány házat kellene lebontani és újat építeni?

A gazdasági cselédek, munkások, napszámosok lakásviszonyai milyenek? Hányan hálnak rendszeresen az istállóban? Hányan laknak pincelakásban, földbevéjt kunyhóban, mosókonyhában? Tartanak-e kutyát, kecskét, baromfit a lakásban? Átlag számítva hányan alusznak egy-egy szobában? Szellőztetik-e télen a lakást? Meszelik, tisztántartják-e a lakószobákat, konyhát?

16. A gazdasági élet rajza. A lakosság főfoglalkozása. A nazi-es kisipar művelése milyen fokú? Az ipar, kereskedelem fejlettsége. Van-e sok munkanélküli, munkakerülő? A földműves lakosság mivel tölti télen az idejét? Él-e bennük erősen a föld, a munka szeretete? Szereznek-e földet vagy könnyelműen túladnak rajta? Van-e földéhség?

Mennyi az átlagtermés kat. holdanként: búzából, rozból, árpából, kukoricából, borból? Tervszerű-e a lakosság gazdálkodása? Trágyázzák, javítják-e a talajt? Védik-e a földjüket kiszáradás, és árvíz ellen? Foglalkoznak-e gyümölcs- és konyhakertészettel, ipari növények termesztésével, házinyúl, selyemhernyótenyésztéssel, méhésztettel? Gazdasági gépekkel föl vannak-e szerelve?

Hány szarvasmarha, ló, sertés, juh stb. van a községben? Baromfit csupán házfogyasztásra, vagy értékesítés céljából is nevelnek-e? Van-e belőle számottevő jövedelme a lakosságnak? Mikép védekeznek a sertés- és baromfivész ellen?

Mennyi a gazdasági cselédek, a napszámosok, az ipari munkások, az iparos- vagy kereskedősegédek, az 5 holdas, 10 holdas dsgazdák évi átlagos jövedelme pénzértékben? Mennyi a napszám nyári hónapokban?

A termelt javakat hol értékesítik? (Piac, szövetkezetek, vásárváros.) A közlekedés helyi eszközei. (Vasút, hajó, autóbusz, szeker.) Milyen karban vannak a szomszéd községbe vezető utak? A lakosság meg van elégedve a gazdálkodás eredményeivel? Takarékosak-e? Mivel töltik szabadidejüket? Foglalkoznak-e a termelés mennyiségi és minőségi javításával?

II. NÉPISKOLAI RÉSZ

(A gyermek élete az iskolában és a családban.)

1. Az iskola leírása. Melyik iskolára terjed ki vizsgálódásunk? (Az iskola teljes neve, jellege, osztott, részben osztott vagy osztatlan.) Tantermek száma és méretei. (Az épület alaprajza.)

Ki építtette az iskolát s mióta áll fenn? Oktatási célokra épült vagy lakóháznak, üzlethelyiségnek? Megfelelő-e az épület és központi fűtésű-e? A távolabb lakó tanulók hány perc alatt közelítik meg?

A napi tisztogatás, a nyári tatarozás kielégítő-e? Van-e akadály a rendes szellőztetésnek, fűtésnek? A bútorzat megfelelő-e? El van-e látva az iskola tanszerekkel, játékszerekkel? Van-e mentőszekrényük?

A mellékhelyiségek állapota. A tanítói lakás beosztása, alaprajza. (Különösen akkor kérünk részletes leírást, esetleg fény-

képet, ha az iskola és a tanítói lakás állapota nem kielégítő, esetleg tűrhetetlenül rossz!) Van-e jó ivóvíze az iskolának? Milyen állapotban van az árnyékszék? Pöcegödör, trágyadomb veszélyezteti-e a tanulók egészségét?

Hány m² az iskolaudvar, a gyakorló kert, az igazgató, tanító kertjének területe? Befásították-e? Hány lombfa, gyümölcsfa, bokor van az udvaron és a kertekben? Alkalmas-e az iskola szabadtéri "tanítás céljaira? Mikor telepítették a növényzetet? Folytatják-e a fásítást? Gondozzák-e a növényeket a tanulók? Milyen állapotban van a konyhakert? Van-e virágoskert? Súlyt helyeznek-e a tanulók gazdasági irányú gyakorlati nevelésére?

Van-e az iskola közelében kocsma, gyár, bűzös vagy zajos műhely stb., ami a tanítás és nevelés eredményeit veszélyezteti?

2. A tanítók személyi adatai.

Sorszám	A tanító neve	Életkora	Tanítványainak száma?	Alkalmazásának minősége	Hány éve tanít?	Hány éve tanít ebben a községben?	Mennyi a helyi javadalom értéke?	Mennyi az Az adatgyűjtés idején mennyi a helyi javadalom.

Hogyan értékelik a tanító munkáját és az iskola működését a község lakói? Támogatják-e a tanítót a helyi hatóságok? Milyen viszony van a tanító és a község többi intelligens elemei között? Van-e akadálya a tanító eredményes munkálkodásának?

3. Beiskolázási adatok. Az 1930. évi népszámlálási adatok szerint hány tanköteles, továbbképző iskolaköteles és leventeköteles volt a községben?

Ezzel szemben az 1935–36. tanévben beírt tanulók létszáma: a népiskolában, a továbbképzőben és a leventecsoportban?

Elvégzi-e a VI. osztályt minden tanuló? Ha nem, mi az oka? Szívesen küldik-e a szülők gyermekeiket iskolába? A legutóbbi tanévben átlag hány félnapos mulasztás esett egy növendékre? Ebből hány félnapot mulasztottak igazolatlanul? Az igazolatlan mulasztókat bírságolja-e az előljáróság, vagy mellőzi, elhanyagolja a büntetést? A múlt tanévben mennyi volt a beszedett bírságpénz? Milyen intézkedésekre lenne szükség, hogy a szabályszerű iskolalátogatást biztosítsuk? A tankötelezettség meghosszabbítását

évenként kéri-e a tantestület az iskolai hatóságtól? Hány 12 évnél idősebb tanuló jár a mindennapi iskolába?

Milyen jellegű (gazdasági vagy általános) a továbbképző iskola? Ki vagy kik tanítják a tanulókat, heti hány órában? Kapnak-e külön díjazást munkájukért? Kítől? Van-e a továbbképzőiskolának gyakorló területe, faiskolája vagy bérelt földje? Hogyan kezelik azt? Van-e valamelyes hatással a község gazdasági életére? Lehetne-e az önálló gazdasági népiskolává fejleszteni a továbbképzőiskoláit és azt a község kívánná-e? Tett-e valamit ebben az irányban a tanítótestület vagy a község?

A tanítótestület tagjai közül ki, milyen beosztásban vesz részt a leventeoktatásban? Heti hány órán át foglalkoznak? Gondoskodnak-e az ifjúság lelki neveléséről? Hogyan és milyen eszközökkel? Miképp vélekedik a lakosság és az ifjúság a leventeintézményről? Viselnek-e a leventék formaruhát? Van-e sport-, zene- vagy énekegyesületük? Részt vesznek-e a leventék a népművelési előadásokon s kinek a vezetésével?

Méltó tere van-e a tanítónak a leventék oktatásánál?

4. A tanulók értékelése és jellemzése. A tanulók szellemi képessége jobb-e vagy rosszabb az átlagnál? Ha rosszabb, mi az oka? (Általános fejletlenség, járványos betegségek, lelki leromlás, rossz táplálkozás, alkoholfogyasztás stb.)

A faji értékek, képességek tökéletesebb formában jelentkeznek-e a tanulóknál? Vagy ellenkezőleg, a hibák, fogyatkozások elhatalmasodása észlelhető? Az új nemzedék szellemi, erkölcsi szempontból a haladás vagy a visszaesés tüneteit mutatja?

Milyen a tanulók gyakorlati érzéke? Öntevékenyek, életrevalók-e, vagy ezen a téren (sincs előremozgás? Érdeklődnek-e a kertészet, ipar és kereskedelem s általában a gyakorlati élet pályáiról?)

Mennyire fejlett a gyermekek társasérzéke? Segítik-e egymást, keresik-e az együttműködést? Vagy igen gyakori a civakodás, árulkodás és tetteleges összecsapás?

5. A művelődés eszközei. El vannak-e látva a gyermekek tankönyvekkel, tanszerekkel? Van-e iskolai énekkar, zenekar, műkedvelő csoport, Szív-gárda, Ifj. Vöröskereszt, cserkészcsapat? Ha van, ki vezeti és milyen eredménnyel? Van-e iskolai műhelyük? Foglalkoznak-e kézügyesítő, ipari munkával? Rendeznek-e nagyobb tanulmányi kirándulásokat? A szülők áldoznak-e szívesen ilyen célra?

Van-e ifjúsági könyvtár? (Hány kötet, milyen állapotban?) Olvassák-e a könyveket? Hány gyermeknek van saját könyve s honnan szerezték azokat? Olvasnak-e ponyvaterméket? Hány gyermek olvas naponként újságot? Milyen újságot? Ifjúsági vagy

gyermeklap hány tanulónak jár? Mikép lehetne a könyvtárt fejleszteni, hogy a tanulók még jobban megszeressék az olvasást? Rendez-e a tanító mesedélután? Járnak-e a tanulók moziba? Milyen hatása van a filmszínháznak?

6. A nemzeti jelleg ápolása. A község lakói milyen tájszólással beszélnek? Leszoknak-e a gyermekek az iskolában a táj szólásról? (A tájszólás nemzeti jelleg, ami erős szálakkal fűzi az embert szülőföldjéhez.) Egészséges-e nyelvérzékük? A városi tolvajkifejezések és útszéli mondások eljutnak-e hozzájuk?

Szeretnek-e énekelni és milyen dalokat? (A községben költött, városból hozott, rádióban hallott stb. dalokat.) Vannak-e különleges gyermekdalaik, mohdókáik? A jellegzetes dalok, mondókák szövege és dallama. Ismerik-e a régi népszokásokat, nép játékokat, táncokat? (Aratási ünnep, betlehem-járás, iskolába hívogató, Gyöngyösbokréta stb.) Játszanak-e a gyermekek és mit?

Viselnek-e magyar ruhát; milyen az? Ragaszkodnak-e magyarságuk külsőségeihez? A szülőföldre, apáik foglalkozásához erős szálak fűzik-e őket? Milyen a vérmérsékletük, kedélyük? Átélik-e ösztönösen a magyarság múltját s érzik-e jelenét? Testvéreknek tekintik-e egymást?

7. A tanulók valláserkölcsei élete. Vallásosak-e a gyermekek? Jó példát ádnek-e a szülők ezen a téren? Vannak-e külső jelei a vallásosságnak a családban? (Szentképek, örökégők, imádkozás.) Hány gyermek van, aki sohasem imádkozik odahaza?

Fejlett-e a gyermekek családi érzése? Tisztelik-e a szülőket, nagyszülőket, rokonokat? Mikép viselkednek az öregekkel szemben? A testvéri szeretet, vérkötélék elég erős-e? Van-e sok hazudozó gyermek? Káromló kifejezéseket gyakran használnak? Milyeneket? Hogyan küzd az iskola e rossz szokás ellen?

Előfordulnak-e lopások az iskolában, odahaza, kertekben, szántóföldeken stb.? A szülők megfenyítik-e ilyen esetben a gyermekeket vagy védelmükre kelnek? Kényeztetik, sorsukra hagyják vagy kihasználják, ütik a gyermekeket? 'Ha a gyermek rossz bizonyítványt visz haza, vagy az (iskolában intést kap, szidalmazták-e a szülők odahaza a tanítót?

8. A tanulók családi viszonyai. Hány családban van 1-2-3-4 vagy ennél több gyermek? A tanulók közül hányan laknak saját házukban, bérházban, pincelakásban vagy szabad ég alatt? A törpebirtokosok és vagyontalan szülők iskolaköteles gyermekei közül hányan járnak dolgozni? Hány gyermek jár iskolába munkanélküli vagy közellátásra szoruló családból? Cipő, ruha, elszegődés, vándorlás stb. miatt hány iskolaköteles marad távol a tanításról? A hadirokkantak gyermekei milyen körülmények kö-

sott élnek? Vannak-e kolduló, csavargó, bűnöző gyermekek? Az írva, törvénytelen, nyomorék, hülye gyermekek száma és helyzete az iskolában és családban.

9. A tanulók táplálkozása. A községben hányszor étkeznek naponta? Hány tanuló eszik naponta rendszeresen reggelit, ebédet, vacsorát? Hányan esznek uzsonnát? Hány családban főznek napjában egyszer? Mikor készítik a meleg ételt, délben vagy este? Mit esznek a tanulók reggel, este? Mit főznek ebédre hétköznap, vasárnap? Van-e olyan tanuló, aki nem eszik elég kenyeret? Hetenként hányszor esznek húst és milyet? Fogyasztanak-e elegendő cukrot? Mi a tanulók fő táplálkozása? Ha egyoldalú a táplálkozás, mik a káros következményei?

Hány tanuló családjában van fejőstehén, kecske? Ha nincs tehenük, vásárolnak-e tejet? A tejet nem ivó gyermekek száma. Fogyasztanak-e a gyermekek vaját, sajtot, tejfelt stb.? Ha nem fogyasztanak, mi az oka? A (.szülők szegénysége, fősვნენის, rossz szokása?

Hány gyermek szülei tartanak disznót? Ela'dás céljából vagy szükségletük kielégítésére? Használják-e zsírt a főzéshez? Fogyasztanak-e a tanulók elég „gyümölcsöt? Bort, pálinkát isznak-e a gyermekek odahaza, kocsmában? Mi a községi orvos véleménye a 'gyermekek táplálkozásáról?

10. A tanulók ruházata. Van-e népviseleti jellege a gyermekek ruházatának? Ha van, tüzetes leírása, esetleg fényképe. Váltak-e rendszeresen fehérneműt? Hány gyermeknek (fiúk, lányok külön!) van 1-2-3 van-e több rend ruhája? Tisztán tartják-e a szülők a gyermekek ruháit? Kijavítják-e a használt ruhát, vagy addig viselik, amíg teljesen elrongyolódik? Milyen a lányok fejken-dője, a fiúk kalapja? Cipőt, csizmát hordanak-e? El vannak-e a gyermekek látva télikabáttal?

11. Jótékonyág. Gondoskodik-e a község vagy valamely egyesület a nélkülöző gyermekek felruházásáról? A módosabb szülők, gyermekek segívezik-e a rászoruló tanulókat ruhával, étellel? Az elmúlt évben mennyi ruhát, ételmet, tüzelőt stb. osztottak ki köztük? Az éhező gyermekek kapnak-e ebédet, tejet a tehetősebb családoknál, az iskolában vagy a népkonyhán? Gondoskodik-e a gyenge, vérszegény gyermekek nyaralásáról? Van-e napközi otthon a községben? Az iskola tantestülete mit tesz a nélkülöző gyermekek érdekében? Tankönyvekkel, írószerekkel ki látja el őket? Hogyan történik a segélyek kiosztása?

12. A tanulók egészségi állapota. Mi az iskolai (községi) orvos véleménye a tanulók egészségi állapotáról.

A testi fogyatkozásban szenvedő gyermekek száma. (Sánta, süket, néma, púpos stb.) Hány rövidlátó gyermek van? Hánynak rossz, odvas a foga? Használják-e fogkefét? Kezelik-e fogukat? Az angolkóros, tüdővészre hajlamos gyermekek száma?

Mennyi a tízéves fiú- és leánygyermekek átlagos testmagassága és testsúlya?

Hány gyermek fürdik hetenként? Hány fürdik csak a szabadban? Van-e, aki sohasem fürdik? Hányan tudnak úszni? Mosakodnak, fésülködnek-e naponként? Ruhájukat, cipőjüket tisztán tartják-e? Hány gyermeknek férges, sebes a feje, kiütéses a bőre? Van-e trachomas?

Odahaza, hányan alusznak átlag egy szobában? Hány gyermeknek van külön ágya? Hányan alusznak másod-, harmadmagukkal? Hány gyermeknek van hálóinge? Mivel takaróznak a gyermekek?

A községben előforduló járványos betegségek. A fertőző betegségekben elhalt tanulók száma az utóbbi három évben. A beteg gyermekhez hívnak-e orvost? Van-e olyan gyermek, akit még sohasem vizsgált meg orvos?

Felhasználják-e a szülők gyermekeiket súlyos, egészségtelen munkák végzésére?

ÖSSZEFOGLALÁS

(Megállapítások és javaslatok.)

1. A nemzettest egészséges, fejlődő vagy beteg, pusztuló részének tekinthető-e a község? A megállapítás indokolása a község életére legjellemzőbb adatok, tények összefoglaló felsorolásával.

2. Mi a teendő? Hogyan lehetne megszüntetni az okokat, hiányokat, bajokat, amelyek a község fejlődését akadályozzák? A helyi népművelés megfelelő átszervezésével rá lehetne-e vezetni a lakosságot a helyesebb életstílusra? Milyen módon emelhető a község a műveltség és jólét magasabb fokára?

3. Miképp lehetne fokozni a népoktatás eredményét, átütő erejét? (Új iskolák létesítése; egészséges iskolaépületek emelése; főiskolai tanítóképzés; a tankötelezettség általános kiterjesztése 15 éves korig; a zsúfolt osztályok kettéosztása, új tanítói állások szervezése; az iskolák megfelelő bebútorozása és felszerelése stb.).